

İÇİNDEKİLER

Sunuş, 9

Önsöz, 13

Giriş, 31

MEVLÂNÂ ÇILGINLIĞI, 31 ❧ RAFTA BİR MEVLÂNÂ'YA DAHA YER VAR MI?, 36 ❧ Şiirler, 38 ❧ Bu Kitap Nasıl Kullanılmalı, 39 ❧ BİR MEVLÂNÂ ARKA PLANI, 40 ❧ Mevlânâ'nın İsmi, 40 ❧ Müslüman Mevlânâ, 42 ❧ Sünni Mevlânâ, 43 ❧ Hanefi Mevlânâ, 45 ❧ Süfi Mevlânâ, 53 ❧ MEVLÂNÂ'NIN GÖRÜŞÜ: İSLAM, ŞERİAT, RUH, 70

I. Kısım: Mevlânâ'nın Pirleri

1. BAHÂEDDİN VELED: SULTANÜ'L-ULEMA 73
HAYATINA DAIR GERÇEKLER, 74 ❧ Hayatı Üzerine Kaynaklar ve Araştırmalar, 75 ❧ Bahâeddin'in Nesebi, 76 ❧ Bahâeddin'in Eşleri ve Çocukları, 77 ❧ BAHÂEDDİN VELED'İN MESLEĞİ VE TOPLUMSAL KONUMU, 79 ❧ Vahş, 80 ❧ Bahâeddin Vele'din Mesleği, 82 ❧ Sultanü'l-Ulema'nın Rüyası, 86 ❧ BAHÂEDDİN VELED VE AİLESİNİN KÖKLERİNDEN KOPUŞU, 89 ❧ Fahr-i Râzî, 90 ❧ Harzemşahlar, 93 ❧ Diğer Etkerler, 94 ❧ HORASAN'DAN KONYA'YA: Attâr'la Menkıbevi Buluşma, 98 ❧ Bağdat Yolunda, 100 ❧ Hac: Olası Bir Kronoloji Çalışması, 101 ❧ Bahâeddin Vele'd Akşehir'de, 104 ❧ Mevlânâ Kendi Ailesini Kurmaya Başlıyor, 106 ❧ KONYA: SULTANÜ'L-ULEMANIN SELÇUKLU SULTANIYLA BULUŞMASI, 106 ❧ Medreseler ve Vakıf Sistemi, 110 ❧ Sultan Alâeddin Keykubâd Dönemi, 114 ❧ Bahâeddin'in Ölümü, 117 ❧ BAHÂEDDİN VELED'İN MANEVİ YAŞAMI, 119 ❧ Bahâeddin'in *Ma'ârifî*, 120, ❧ Bahâeddin'in Öğretileri, 123 ❧ MENKİBEVİ BAHÂEDDİN, 128 ❧ MEVLÂNÂ İDAREYİ ELE ALIYOR, 130
2. SEYYİD BURHANEDDİN MUHAKKİK-I TİRMİZÎ 135
BURHANEDDİN'İN ESERLERİ, 135 ❧ BURHANEDDİN'İN ÖĞRETİLERİ, 137 ❧ Mevlânâ'nın Şiirinde Burhaneddin'in Etkisi, 142 ❧ Burhaneddin ve Tasavvuf, 143 ❧ BURHANEDDİN EFSANESİ, 144 ❧ Sipehsâlâr'ın Anlatımı, 146 ❧ Eflâkî'nin Anlatımı, 147 ❧ MEVLÂNÂ SURIYE'DE, 149 ❧ Suriye'de Kalışı Hakkındaki Kaynaklarımızın Güvenilirliği, 153 ❧ BURHANEDDİN'İN HIRKAYI MEVLÂNÂ'YA VERMESİ, 155 ❧ BURHANEDDİN'İN ÖLÜMÜ, 159
3. BİR BAŞINA MEVLÂNÂ 161
AİLE HAYATI, 163 ❧ ŞEMS'TEN ÖNCE MEVLÂNÂ'NIN KONYA'DAKİ FAALİYETLERİ VE KONUMU, 165 ❧ VAİZ MEVLÂNÂ: MEVLÂNÂ'NIN BİR VAAZİ, 171
4. ŞEMSEDDİN TEBRİZÎ 177
TEBRİZ: GÜNEŞİN İLK EVİ: Azerbaycan'da Siyasal Durum, 181 ❧ Tebriz'de Tasavvuf, 182 ❧ ŞEMS'İN DOĞUŞU, 185 ❧ Din Eğitimi, 186 ❧ Şems-i Tebrizî'nin Eğitimi, 188 ❧ Şems'in Mürşitleri, 189 ❧ ŞEMS'İN BATIYA YÖNELMESİ, 190 ❧ Şems'in Karşılaştıkları, 191 ❧ Evhededdin Kirmânî, 196 ❧ Şems'in Arayışı, 198 ❧ KONYA'NIN ZİRVESİNDE

ŞEMS, 200 ۞ Şems Mevlânâ'yı Aydınlatıyor, 201 ۞ Menkıbevi Bir Karşılaşmayı Anlamak: İlk Görüşte Aşk, 205 ۞ İlk Buluşmadan Önceki Buluşma, 207 ۞ ŞEMS İLE MEVLÂNÂ ARASINDAKİ İLİŞKİ, 209 ۞ Gözünü Güneşe Dikmek: Mevlânâ'nın Şems'e Bakışı, 213 ۞ Silüetini Güneşin Çizdiği Elmas Bir Gök Altında Dans Etmek, 217 ۞ Mevlânâ Semâda: Şiirsel Bir Devrim, 218 ۞ ŞEMS TUTULMASI: Sultan Veled'e Göre Hakikat, 221 ۞ Sipehsâlâr'a Göre Hakikat, 223 ۞ Konya Yine Şems'in Sıcaklığıyla Dolar, 226 ۞ Kendi Ayakları Üzerinde Durmak: Müritliğin Bedeli, 228 ۞ Uğurlar Olsun, 230 ۞ Batan Şems, 231 ۞ ZALIM BİR CİNAYET Mİ?, 232 ۞ Silah Yok, Ceset Yok, Katil Yok, 235 ۞ Menkıbevi Bir Cinayetin Anatomisi, 240 ۞ ŞEMS'İ ARAYAN MEVLÂNÂ, 242 ۞ Tebriz'den Bir Esinti?, 244 ۞ Ruhun Karanlık Gecesi, 245 ۞ Güneşin Mezarı, 247 ۞ ŞEMS'İN ÖĞRETİLERİNDEN BAZILARI, 249

II. Kısım: Mevlânâ'nın Evlatları ve Manevi Kardeşleri

5. GÜNEŞTEN OĞULA 255
 ŞEMS'İN HALİFELERİ: Selâhaddin Zerkûb: Ruh Kuyumcusu, 255 ۞ Çelebi Hüsameddin'in Saltanatı: Dinin Kılıcı, 265 ۞ HALİFELER: Mevlânâ'nın ve Sultan Veled'in Gözüyle Hüsameddin, 276 ۞ Mevlânâ'dan Sonra Hüsameddin Devri, 279 ۞ Fetret Devri?, 279 ۞ BAHÂEDDİN MUHAMMED SULTAN VELED: MEVLÂNÂ'YA OĞUL VE HALİFE, 281 ۞ Sultan Veled'in Sonraki Eğitimi, 283 ۞ Mesajın Yayılışı: Sultan Veled Mevlânâ'nın Müritlerini Düzenliyor, 285 ۞ Halifeler Arasında Sultan Veled'in Yeri, 286 ۞ Sultan Veled'in Ölümü, 288 ۞ Sultan Veled'in Eserleri, 289
6. MENKİBEVİ MEVLÂNÂ 295
 FERİDUN BİN AHMED SİPEHSÂLÂR, 295 ۞ ŞEMSEDDİN AHMED EL-EFLÂKÎ, 303 ۞ MENKİBEVİ BAHÂEDDİN, 307 ۞ Eflâkî'ye Göre Bağdat'tan Konya'ya Veled Ailesi, 312 ۞ Eflâkî'den Mevlânâ'nın Mucizevi Hayatı, 314 ۞ *Sevâkıb-ı Menâkıb*, 315 ۞ ABDURRAHMAN CÂMÎ VE NEFAHÂTÜ'L-ÛNS, 316 ۞ DEVLETŞAH VE TEZKİRETÜ'Ş-ŞUARÂ, 319

III. Kısım: Metinler ve Öğretiler

7. BİR MEVLÂNÂ BİYOGRAFİSİNE DOĞRU 327
 MEVLÂNÂ'NIN HAYATININ ÖZETLENİŞİ, 328 ۞ Mevlânâ'nın Selçuklu Yönetimiyle İlişkisi, 332 ۞ Mevlânâ'nın Halkla İlişkisi, 341 ۞ Veled Ailesinin Mevlânâ'nın Ölümüne Kadar Kronolojisi, 342 ۞ MEVLÂNÂ'NIN ÇEVRESİNDEKİ ETKİLİ DÜŞÜNÜRLER, 343 ۞ MEVLÂNÂ'NIN OKUDUKLARI, 347 ۞ MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ: *Fîhi Mâ Fîh*, 352 ۞ *Mecâlis-i Seb'a*, 353 ۞ *Mektûbât*, 354 ۞ MEVLÂNÂ'NIN ŞİİRLERİ VE BUNLARIN AKTARIMI: Yazma Kitap Kültürü ve Divân'ın Tarihçesi, 356 ۞ Divân'ın Basılı Nüshaları, 361 ۞ Rubâiyat, 365 ۞ *Mesnevî*, 365 ۞ Eleştirel Bir Basımla İlgili Olarak Bu Kadar Eleştirel Olan Nedir?, 367 ۞ VÜCUT HAREKETLERİYLE YAKARIŞLAR: SEMÂ, 372 ۞ ŞİİR: VAAZ VE İBADETİN BİR BAŞKA YOLU, 377 ۞ Şiir Yazımı, 378 ۞ Çokdilli ve Halkçı Şiir, 379 ۞ ÇAĞDAŞ MİTLER VE YANLIŞ ANLAMALAR: Mevlânâ'nın Yaşı, 382 ۞ Mevlânâ'nın Cinselliği, 385 ۞ Mevlânâ'nın Şiirlerinde Şarap Simgeciligi, 389

8. ŞİİRLER	392
FARS ŞİİRİ, 392 ❦ MEVLÂNÂ'NIN FISILDAYAN IMZASI, 394 ❦ ARUZ KALİPLARİ, 396	
❦ KAFİYE VE REDİF, 398 ❦ ELLİ ŞİİR, 401	
9. ÖĞRETİLER	439
BİÇİM VE İÇERİK MESELESİ, 439 ❦ AKLA KARŞI RUH, 445 ❦ MANEVİ YÖNELİŞ, 450	
❦ BÂTİNİ ANLAM, 450 ❦ ZAHİRİ KURALLARA RIYET, 452 ❦ KURAN VE PEYGAM-	
BERLER MÜRŞİDİMİZ, 453 ❦ VELİLER, ŞEYHLER VE MÜRİTLER, 454 ❦ KUTUP, 455	
❦ KADERCİLİK, ÖZGÜR İRADE, İLAHİ EMİR, 456 ❦ VAHDET-I VÜCÛT, 460 ❦	
RUHUN EVRİMİ, 462 ❦ ÖLMEDEN ÖNCE ÖLMEK, 463 ❦ KURAN'IN ÖNEMİ, 464	

IV. Kısım: İslam Âleminde Mevlânâ ve Mevleviler

10. MEVLEVİ TARİKATI	469
KONYA'DAKİ TÜRBİ, 473 ❦ MEVLÂNÂ'DAN SONRAKİ MEVLEVİLERİN KRONOLOJİ-	
Sİ, 477 ❦ TARİKATIN ŞEKİLLENMESİ: Türbenin İlk Müntesipler ve Müritler Kuşağı, 479	
❦ Çelebiler: İlk Kuşaklar, 482 ❦ Ulu Arif Çelebi, 482 ❦ Şemseddin Emîr Âbid Çelebi,	
489 ❦ Âbid Çelebi'den Sonra, 492 ❦ MEVLEVİLERİN GEÇ DÖNEM TARİHİ: Kaynaklar,	
493 ❦ Mevlevilerdeki Şii Etkiler, 495 ❦ Halk Dini, 497 ❦ XVI. ve XVII. Yüzyıllar Boyunca	
Çelebiler, 498 ❦ XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Mevleviler, 500 ❦ MEVLEVİLİĞİN YAYILMA-	
Sİ VE DİĞER TARİKATLARLA BAĞLANTISI, 504 ❦ MEVLEVİ TEKKELERİ, 509 ❦ MEV-	
LEVİ ÂYINLARI, 513 ❦ Semâ, 513 ❦ İntisap, 515 ❦ CUMHURİYET DÖNEMİ VE MEV-	
LEVİ DİRİLİŞİ, 516	
11. İSLAM DÜNYASINDA MEVLÂNÂ	519
EDEBİYATTA MEVLÂNÂ, 520 ❦ İran ve Hindistan, 520 ❦ Osmanlı Toprakları, 524 ❦	
MESNEVÎ ŞERHLERİNİN TARİHİ: Ortaçağ ve Modern-Öncesi Şerhleri, 5281 ❦ Yirminci	
Yüzyıl Eğilimleri, 534 ❦ En Yeni Bilimsel Şerhler, 535 ❦ Kısaltılmış Baskılar, 535 ❦ ÇAĞ-	
DAŞ İSLAM EDEBİYATI VE DÜŞÜNCESİNDE MEVLÂNÂ, 536 ❦ Muhammed İkbal, 537	
❦ Pakistan, 540 ❦ Hindistan, 541 ❦ Arap Dünyası, 543 ❦ Afganistan, 543 ❦ DEVRİMCİ	
İRAN'DA İNSANİ ÖZGÜRLEŞME YANDAŞI OLARAK MEVLÂNÂ, 544 ❦ İranlı Filozof ve	
Kelamcılar, 545 ❦ Mevlânâ ve Yaratıcı Yazarlık, 547 ❦ Abdülkerim Sürüş, 549 ❦ Bir Uz-	
laşma Köprüsü Olarak Mevlânâ, 552	

V. Kısım: Batıda Mevlânâ, Dünyada Mevlânâ

12. MEVLÂNÂ BATI BİLİNCİNE GİRİYOR	557
AVRUPALILARIN MEVLEVİLERE İLİŞKİN İZLENİMLERİ, 557 ❦ XIX. YÜZYIL BATI DÜ-	
ŞÜNCE VE TEOLJİSİNDE MEVLÂNÂ: Panteizmin Kurucusu mu, Yoksa Epikurosçulu-	
ğun Panzehiri mi?, 565 ❦ Mevlânâ, Ekümenizm ve Karşılaştırmalı Din, 568 ❦ TASAVVUF	
VE PSİKOLOJİ: RORSHACH TESTİ OLARAK MEVLÂNÂ, 572 ❦ KİLİSELEŞMEMİŞ MA-	
NEVİYAT: MEVLÂNÂ'YA DÖNÜŞ, 573 ❦ MODERN MEVLEVİLER, 583 ❦ TASAVVUF-	
TA ANA AKIMLAR, 588	

13. MEVLÂNÂ ÇALIŞMALARI TARİHİ 592
MEVLÂNÂ EDİSYONLARI VE ARAŞTIRMALARI, 594 ❧ Reynold Alleyne Nicholson, 595
❧ Arthur John Arberry, 598 ❧ MEVLÂNÂ FELSEFESİNE DAİR ARAŞTIRMALAR, 601 ❧
Annemarie Schimmel, 605 ❧ ALMAN ARAŞTIRMACILIĞINDA MEVLÂNÂ, 607 ❧ FRAN-
SIZ ARAŞTIRMACILIĞINDA MEVLÂNÂ, 608 ❧ ROMA'DA MEVLÂNÂ, 613 ❧ TÜRKİ-
YE'DE MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI, 614 ❧ Türk Yerel ve Ulusal Gururu, 614 ❧ Beyefen-
diler ve Bilim İnsanları, 619 ❧ Abdülbâki Gölpinarlı, 620 ❧ ARAPÇADA MEVLÂNÂ
ARAŞTIRMALARI, 621 ❧ FARŞÇADA MEVLÂNÂ ARAŞTIRMALARI, 622 ❧ Bediüzzaman
Fürûzanfer, 623 ❧ Mevlânâ Başvuru Gereçleri, 626 ❧ Abdülhüseyn Zerrinküb, 627 ❧
Muhammed Ali Muvahhid, 628 ❧ Muhammed İstilâmi, 6290 ❧ MEVLÂNÂ'NIN DİNSEL
DÜŞÜNCESİ, 629 ❧ MEVLÂNÂ'NIN ŞİİRİ ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR, 630 ❧ BİLİMSEL
COŞKULAR: MEVLÂNÂ TAKDİR NÂMELERİ, 633
14. TERCÜMELER, MEALLER, TEFSİRLER, ÇEŞİTLEMELER VE ESİNLER 635
BAŞLANGIÇTA, 635 ❧ PARLEZ-VOUS MEVLÂNÂ?, 636 ❧ ALMANCADA MEVLÂNÂ,
637 ❧ İNGİLİZCE KONUŞULAN DÜNYADA MEVLÂNÂ: XIX. Yüzyıl, 642 ❧ Antolojiler,
648 ❧ XX. Yüzyıl Mevlânâ'sı, 651 ❧ ŞAIRLER ARASINDA MEVLÂNÂ, 655 ❧ J. E.
Flecker, 656 ❧ Colin Garbett, 657 ❧ Nazım Hikmet, 659 ❧ Robert Duncan, 660 ❧ Daniel
Liebert, 661 ❧ Robert Bly, 663 ❧ Coleman Barks, 665 ❧ BAŞKA BİR DİLDE "TERCÜME"
NASIL SÖYLENİR?, 671 ❧ Jascha Kessler, 674 ❧ Jonathan Star, 676 ❧ Shahram Shiva,
677 ❧ James Cowan, 678 ❧ Yeniden Ambalajlanan Mevlânâ, 680 ❧ Deepak Chopra, 681
❧ OTANTIKLIĞI AMAÇLAMAK, 682 ❧ Kabir ve Camille Helminski, 684 ❧ Nadir Halili,
686 ❧ Nevit Ergin, 688 ❧ Mevlânâ, Bugün ve Yarın, 690 ❧ ESİN PERİSİ OLARAK MEV-
LÂNÂ: Mevlânâ'nın Sihri Altındaki Yazarlar, 691 ❧ Çocuk Kitapları, 692 ❧ DÜNYADA
MEVLÂNÂ, 693
15. MEVLÂNÂ'NIN MÜLTİMEDYADAKİ YANSIMASI 698
LIEDLER OLARAK MEVLÂNÂ: ŞİİRLERİNİN BATIDA MÜZİKLEŞTİRİLMESİ, 698 ❧
DÖNÜP DÖNÜP DURUYORUZ: BALE, MODERN DÂNS VE OPERADA MEVLÂNÂ, 702
❧ MEVLEVİ MÜZİKLERİ, 705 ❧ KASET VEYA CD'YE KAYDEDİLMİŞ MEVLÂNÂ
ŞİİRLERİ, 709 ❧ GERÇEK VE ÖZGÜN MEVLÂNÂ: ŞİİRLERİN FARŞÇA OKUNUŞU, 711
❧ VİDEODA MEVLÂNÂ, 720 ❧ MEVLÂNÂ AĞI: İNTERNET'TE MEVLÂNÂ, 722 ❧
TASARIMCI DERVİŞLER: RESİMDE MEVLÂNÂ VE MEVLEVİLER, 724

SONSÖZ: ÇEVİRİNİN MEYVELERİ, 729

Haritalar, 733

Sık Başvurulan Kaynaklar İçin Kısaltmalar, 737

Dizin, 743

Sunuş

“Ruhtan çıkan, ruhu perdeleyen sözler.” Mevlânâ bir gazelinin başlangıcını oluşturan bu mısradaki şiirin özündeki paradoksu dile getirir: Hakikati aktarmakta kelimelerin, dilin kifayetsizliğini. Kelimeler, maşukun yüzünü cefakâr âşıktan gizleyen peçe gibi veya (aynı şiirde bir başka imgede) anlamın özünü gizleyen kabuk gibi ruh ile hakikatin arasına girer. “Kabuğu kır, böylece anlamın özüne varabilirsin belki” diye öğütler şair; “varmak için denizin derinliklerinin saflığına; yarıp geç köpükler arasında yüzen enkazı.” Mevlânâ’ya göre tüm yaratılış, sorgulayan insan ile Hak arasında bir perdedir:

*Hakkın mucizesinin bir işaretidir bu geçici dünya;
ama bu işaret kadim doğruları örten bir perdedir aynı zamanda.*

Dilin acizliğini itiraf edip şiir yazmaya gönülsüzlüğünü durmadan yinelediği halde, onu Farsça yazan şairlerin en üretkenlerinden –binlerce gazel, on binlerce mesnevi beyti yazmıştır– biri saymamıza yol açan nedir? Ona dair yapılan tartışma ve araştırmaların uzun tarihi hem Doğu hem de Batıda ortaya birçok farklı Mevlânâ çıkarır: Cezbeli mutasavvıf, arif, mürşit ve vaiz, semâyla kendinden geçen Mevlevi derviş. Menakıpname yazarları (Eflâkî gibi) kerametlerinden söz ederken; daha ılımlı yazarlar şiirlerindeki fikirleri ilm-i marifetle bağdaştırmaya çalışmışlardır.

Kimdi Mevlânâ? Mevlânâ neydi? Frank Lewis’in çalışması Mevlânâ’yı hem insan hem de şair olarak ayrıntılı bir şekilde yeniden inşa etmeye çalışıyor ve bence bunda da çok başarılı oluyor. Mevlânâ öncelikle memleketi Horasan’dan göçe zorlanmış bir sürgündü. Öğrenmek ve kendisine öğretmenler bulmak için pek çok seyahat yapmıştı (o zamanlar Müslüman âlimler arasında yaygın bir uygulamaydı bu). Derken bir an geldi ve Şems-i Tebrizî’nin sırlarla dolu şahsiyetiyle karşılaştı. Lewis hak ettiği güvene yaraşır biçimde, Mevlânâ’nın bu en büyük hocasıyla ilişkisini ve gazellerinin pek çoğunun son dizesinde kendisinin ismi olması gereken yere konulan bu ismi çevreleyen sırları ve miti büyük ölçüde aydınlatıyor.

*Şems-i Tebrizî’nin kırıntısından başka bir şey değildir varlık,
ve o kırıntı ki kaynağındaki ruhu perdeler.
Şems-i Tebrizî, sen kelime bulutlarının gerisindeki güneşsin;
Yüzünü gösterdi mi güneşin, kelimeler silinip kaybolur.*

Mevlânâ pek çok müridi olan bir mürşitti. Daha sonra Mevlevî tarikatı haline gelen bu topluluğun şeyhi olarak babası Bahâeddin Veled'in yerine geçti ve gazellerinden çoğunun yaratılacağı semâ ayinini oluşturdu. Mevlânâ gözlerden ırak ve sessiz bir köşede kendini ibadete adanmak üzere dünyayı terk eden ve onun tuzaklarından uzak duran bir münzevi değildir, tersine sarayların müdavimi, öğütlerine başvuran hükümdarlarla ve saray erkânıyla sıkı fıkı olan birisidir. (Dahası, Eflâkî'nin anlattığına göre, Mevlânâ bir hükümdarın manevî danışmanlığından alındığını öğrenince öylesine öfkelenir ki, o hükümdarın akıbetinin korkunç olacağını söyler; anlatılanlarda bütünüyle tarih hatası var gibi görünse de, bu öngörü umulduğu gibi gerçekleşir.)

Uzun lafın kısıası Mevlânâ menkıbevi bir ermiş ya da daha yakın zamanların “mutasavvıf Mevlânâ”sı veya “şair Mevlânâ”sından çok –bunlara başka unvanlar da eklenebilir– gerçek bir insandan beklenileceği gibi çeşitli yönlerde sahip bir kişiydi. Öncelikle şiiri, hatta gazelleri semâyâ düşkün bir mutasavvıfın cezbeli duygu boşalımı değildi; Mevlânâ çok daha karmaşık ve çok daha bilgili biriydi. Nitekim devecinin sesiyle kendilerinden geçip semâyâ kalkan “sarhoş develer” terennüme başladığında Mevlânâ, meclisinde bulunanların “Allah'ın develeri”, yani semâzenler ile Kur'an'da anlatılan mucizevi deve arasında bağlantı kuracaklarını bilir; o deve ki Hz. Salih'e peygamberliğinin ilahi delili olarak gönderilmiş ve bunu kabul etmeyen (ya da kabul etmeyi reddeden) Semûd kavmi tarafından boğazlanmıştı [A'RAF 7:73-77]. Böyleyken bile (ki bu şekilde yorumlayabiliriz) mutasavvıfın çağrısının ilahi niteliği pek çok kişi tarafından kabul edilir.

İşte bu kitapta Lewis'in bence başarıyla yeniden kurmaya çalıştığı bu karmaşık ve çok yönlü kişiliktir. Yazar gerek Mevlânâ tarafından gerek Mevlânâ hakkında yazılmış her şeyi aslından okumuş gibidir, ki bunların çoğu onunla çok yakından ilişkili kaynaklardır (örneğin Şems-i Tebrizî'nin *Makâlât*'ı ki, eksik olsaydı gölgede kalacak olan bu şahsiyete en azından sözel bir biçim ve vücut vermektedir). Lewis mitleri, yanlış okumaları, yanlış betimlemeleri ortaya çıkartıp düzeltmiş ve yabana atılmayacak biçimde şair Mevlânâ'ya hak ettiği sesi vermiştir. Bu nedenle Mevlânâ'nın mektuplarını ya da Şems'in *Makâlât*'ını veya diğer birbirini tutmayan, çelişkili kaynakları anlayıp derinliğine inceleyemeyecek olan çoğumuza kalan şudur: Şiirin yapı-sındaki hesapsız taşkınlık, Mevlânâ'nın dilin yetersizliğinde ısrar etmesine karşın nasıl da her zaman şiire sıkı sıkıya tutunduğuna ve bu konudaki gayretine; açıkça söylemese de en azından söze sığdırılmayana, *Mesnevî*'nin giriş bölümünde köklerinden ayrılış hikayesini anlatan “ney”in ağzına sözcükleri yerleştiren tarafta, Mevlâ-

SUNUŞ

nâ'nın sıkça sözünü ettiği "o taraf"ta bulunana işaret eder.

"Mevlânâ"nın büyüyen bir endüstri haline geldiği bir dönemde (özellikle de Birleşik Devletler'de Lewis'in hakkıyla ele aldığı bir olaydır bu; okurlar Mevlânâ ve Mevlânâ'yla bağlantılı internet sitelerine, CD'lere, videolara ve benzerlerine baktıklarında bunu görebilirler), bu kitabın zamanlaması özellikle isabetlidir. Kuşkusuz (hangi eğilimden olursa olsunlar) hem Mevlânâ öğrencileri için hem de şair üzerine daha fazla araştırma yapmayı isteyen bilim adamları için elzem bir kaynak olacaktır; çünkü sözcükler bir perde olabilmelerine karşın, (Mevlânâ'nın da iyi bildiği gibi) aynı zamanda bize doğru yönü gösterebilen birer işaretirler.

Julie Scott Meisami
Oxford Üniversitesi

Önsöz

Muhammed Celaleddin Rûmî, Miladi takvime göre 30 Eylül 1207 tarihinde, tahminen Vahş şehrinde, Bahâeddin Veled'in oğlu olarak doğmuştur. Rûmî'nin 800. doğum yılı nedeniyle Avrupa, Kuzey Amerika, Ortadoğu ve Güney Asya'da (bazıları devlet veya Birleşmiş Milletler sponsorluğunda olmak üzere) sayısız anma toplantısı ve konferanslar düzenlenmiş; bütün bu etkinlikler sayesinde, tasavvuf düşüncesinin ve uygarlıklar arası diyalogun bir ikonu olarak Mevlânâ'nın konumu iyice belirginleşmişti. Elbette, bizlerin zamanın geçmesini ölçmekte kullandığımız yöntemler bile uygarlıklarası bir uzlaşma gerektiriyor. Mevlânâ Hicri 604 yılında doğdu ve 672 yılında öldü. Bu İslami ay takvimine göre şu anda 1428 yılındayız; fakat İran gibi İslam dünyasına ait birçok ülke, yılın bahar mevsiminin gündoğumuyla başlayıp bittiği paralel bir güneş takvimi kullanıyor ve bu takvime göre içinde bulunduğumuz yılı 1386 olarak işaretliyoruz. 2007 yılına geldiğimizde onun 800. doğum yıldönümünü, Mevlânâ'nın kendi çağında kullanılan ve kendi yaşını ölçtüğü İslami ay takvimiyle veya bazı Müslüman ülkelerde çağımızda bile resmi kullanımda olan güneş takvimiyle değil de Gregoryen güneş takvimiyle ölçmemiz, aslında Mevlânâ'nın günümüzdeki algılanışının geçmişten ne derece saptığını anlamamızı sağlayan yollar-dan yalnızca bir tanesidir.

Daha XIX. yüzyıldayken bile, Mevlevi dervişlerinin *semâ* törenleriyle ilgili haberler Mısır ve Türkiye'den dönen Batılı gezginler tarafından dünyaya yayılmıştı. Öyleki semâzenler Missouri gibi uzak diyarlarda dahi biliniyorlardı. *Tom Sawyer Abroad* (New York: Charles L. Webster, 1894) adlı eserinde Mark Twain, ünlü karakteri Huck Finn'i, Tom Sawyer ve Jim'le beraber, bir uçan makineye bindirerek Atlantik Okyanusu ve Sahra Çölü'nden geçirerek ta Nil'e kadar ulaştırır. Kahire'nin göklerinde dolarken Huck, kısa süreliğine dahi olsa aşağıdaki Mevlevileri görür ve onların geldiği yerdeki insanlardan son derece farklı olduklarını düşünür (s. 205-206):

Görmek istediğim şey bir dervişti, çünkü deve sürücüsünü kandıran dervişin hikayesini duyduktan sonra dervişlerle ilgilenmeye başlamıştım. Böylece kiliseye benzeyen bir yere gittik ve kendilerine Dönen Dervişler [semâzen] diyen bir grup dervişle karşılaştık. Gerçekten de dönüyorlardı; daha önce böyle bir şeyi hiç görmemiştim. Uzun ve dümdüz şapkaları, keten eteklikleri vardı; sonra döndüler, döndüler ve döndüler, topaç gibiydiler; onlar dönerken eteklikleri de eğimli olarak açılmıştı ve gördüğüm en